

چالش های پیش روی اقتصاددانان کشاورزی در ایران

مجید کوپاهی*

چکیده

با توجه به گسترش دانش اقتصاد کشاورزی و رشد کمی و کیفی متخصصین اقتصاد کشاورزی، اقتصاددانان کشاورزی با چالش‌ها و مشکلاتی روبرو می‌باشند که بایستی با بررسی دقیق آنان رهیافت‌هایی برای مقابله با چالش‌ها و مشکلات تدوین گردد. در این مقاله اینگونه چالش‌ها و مشکلات گروه بندی گردیده و راههایی برای برون رفت از آنان ارائه گردیده است. از جمله این موارد به مسئله عدم دسترسی به داده‌های دقیق، ضرورت توسعه تحقیقات چند رشته‌ای و میان رشته‌ای و راهبردی گروههای تحقیقاتی بوسیله اقتصاددانان کشاورزی، پرداختن به مسائل توسعه پایدار و ارزیابی پروژه‌هایی مانند سدسازی از این دیدگاه، تجارت جهانی و بازاریابی محصولات کشاورزی، مدیریت بازارهای مالی و کالایی کشاورزی و روستایی، هدایت تشکل های مدنی کشاورزی و تعاونی و ارزیابی اثرات رفاهی سیاست‌های اقتصاد کلان و اقتصاد کشاورزی دولت اشاره و پیشنهاداتی مطرح گردیده است.

مقدمه

از زمان شروع به اصلاحات ارضی که حتی یک نفر متخصص اقتصاد کشاورزی در ایران وجود نداشت تا حال حاضر، گروه بزرگی از دانش آموختگان اقتصاد کشاورزی تربیت شده اند و شاهد آن هستیم که تعداد قابل توجهی از آنان در مراکز مختلف کارهای تحقیقاتی مجزا و جدا از هم و شاید تکراری را انجام می دهند که نتایج آنها در مجلات مختلف چاپ می شود. رشد استعداد انجام تحقیقات خود یک دستاورد بزرگی برای کشور است ولی شاید وقت آن رسیده باشد که به این پژوهش‌ها و کوششها جهت داده شود و ارکستره و هماهنگ شود تا با نیازهای بخش کشاورزی و تغذیه ای و اشتغال کشور هماهنگی بیشتری پیدا کند و صرفاً یک تمرین در خلاء نباشد.

چالش‌ها و مشکلاتی که متخصصین کشاورزی با آن‌ها روبرو هستند :

۱- عدم دسترسی به داده های دقیق- محققین ما از نداشتن داده های دقیق خیلی

* استاد گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران

رنج می برند و خیلی از داده های مورد نیاز آنان یا وجود ندارند و اگر موجود باشند کارورزانی که این داده ها را در اختیار دارند توقعات زیادی در مقابل آرائی آنها دارند. در ضمن اغلب این داده ها دقیق نیستند و داده های جمع آوری شده بوسیله منابع مختلف با هم مطابقت ندارند. البته خیلی از این مشکلات نتیجه منطقی ساختار اقتصاد کشاورزی است و منحصر به کشور ایران نیست ولی در هر حال اگر بخواهیم نتایج قابل استفاده از کوشش های پژوهشی داشته باشیم لازم است داده های قابل اطمینان داشته باشیم.

جمع آوری اطلاعات مورد نیاز از بخش کشاورزی (که تولیدکنندگان آن در سراسر کشور پراکنده هستند و مصرف کنندگان محصولات آن شامل همه احاد کشور و یا شاید حتی مردم سایر کشورها هم باشند) خیلی هزینه بر است و مستلزم در اختیار داشتن منابع انسانی دانا و با اخلاق حرفه ای است که با مدیریت درست راهنمایی شود. خیلی از دانشگاه های معتبر جهان علاوه بر استفاده از داده های جمع آوری شده توسط مراکز مسئول جمع آوری آمار، خود راساً داده هائی را (بویژه بصورت پاتل) جمع آوری می کنند که خود انتخاب این پاتل ها و طرز جمع آوری اطلاعات از آنها باید بصورت علمی انجام شود.

۲- متخصصین اقتصاد کشاورزی باید با همکاران محقق خود در رشته های دیگر کشاورزی در دانشگاه ها و مراکز تحقیقاتی همکاری کنند مثلاً شاید برای تعیین توابع تولید لازم باشد تحقیقاتی را در مورد رابطه میزان مصرف آب، کود و سایر نهاده ها با مقدار تولید محصولات زراعی و یا رابطه تغذی دام ها را با میزان شیر و گوشت تولیدی طراحی و اجرا نمایند و یا در تعیین ارزش کشف یک ژن با ویژگی های مشخص در گیاهان و دامها با همکاران

خود در این رشته ها همکاری بکند. تا به این ترتیب از امکانات موجود کشور بالاترین استفاده ممکن بعمل آید.

مسأله ارزیابی و ارزش گذاری صحیح منابع طبیعی مثل جنگلها و منابع آب و خاک (مرايع) و محیط زیست از جمله موارد تاریخی هستند که انجام کوشش های زیادی را می طلبد که نتایج آن ها می تواند در ایجاد یک کشاورزی پایدار در کشور کمک مؤثری داشته باشد.

متخصصین اقتصاد کشاورزی در مذاکر تحقیقاتی در واقع باید هسته مرکزی و تعیین کننده نوع تحقیقات باشد. و با همکاران خود در سایر رشته های علوم کشاورزی در طراحی مسایل و موضوعات تحقیقاتی همکاری و حتی آنان را رهبری بکنند. متأسفانه در مراکز تحقیقات وزارت جهاد کشاورزی متخصصین اقتصاد کشاورزی نقش خیلی ضعیف و انفعالی دارند که باید حتماً با نشان دادن ارزش های خود، مسئولیت طراحی مسایل تحقیقات کشاورزی را به عهده بگیرند. یکی از مزیت های کار متخصصین اقتصاد کشاورزی در مقایسه با متخصصین اقتصاد محض (بویره اقتصاد کلان) در این است که متخصصین اقتصاد کشاورزی در واقع مشابه دانشمندان علوم فیزیکی در خیلی موارد می توانند آزمایشات فیزیکی (با همکاری همکاران خود در رشته های دیگر کشاورزی) انجام دهند در حالی که در مورد در اقتصاد کلان یک اقتصاد دان نمی تواند مثلاً میزان حجم پول در کشور را تغییر دهد و نتایج آنرا بررسی نماید.

۳- به دلیل مشکل کم آبی و خشکسالی های اخیر کشور، بخش بزرگی از بودجه دولتی به

توسعه این منابع تخصصی داده شده است ولی کوشش های انجام شده عمدتاً شامل کارهای مهندسی از قبیل ساختن سدها و یا انتقال آب از جایی به جای دیگر بوده است. هر چند که این کارهای مهندسی مهم هستند ولی در نظر نگرفتن جنبه های اقتصادی و اجتماعی در اجرای طرحهای

آبیاری (مثل هر طرح سرمایه گذاری دیگر) ممکن است برای جامعه زیانبار باشد (همانطوریکه تعداد زیادی از سد هائی را که در گذشته در ایالات متحده ساخته اند حالا برای حفظ تعادل محیط زیست منهدم میسازند). لذا نقش مطالعات اقتصادی و اجتماعی در این طرحها خیلی برجسته است و متخصصین اقتصاد کشاورزی در این مورد هم باید نقش طبیعی خود را داشته باشند.

۴- در مورد بازاریابی محصولات کشاورزی و تجارت جهانی این محصولات هم متخصصین اقتصاد کشاورزی باید نقش تعیین کننده ای داشته باشند. مطالعه بازار-سیاست گذاری های تجارت خارجی جزو وظایف متخصصین اقتصاد کشاورزی است. شرکت در چانه زنی های بین المللی برای تعیین نوع روابط اقتصادی (مثل تعیین تعرفه های گمرکی- تعیین ویژگی های کالاهای کشاورزی مورد تجارت و غیره) باید از تخصص های اقتصاد کشاورزی دانان استفاده شود تا کشور های دیگر نتوانند محصولات کشاورزی ما را (مثل سایر مواد خام کشور از قبیل مواد معدنی و غیره) به قیمت ارزان و بصورت فله ای بخرند و با انجام فرآوری های بعدی با مارک های خود به قیمت های خیلی بالا بفروشند تا ارزش افزوده مربوطه عاید کشور ایران بشود.

۵- در اتخاذ سیاست های اقتصادی مربوط به دادن یارانه ها- تعیین قیمت های تضمینی و تعیین روش های تأمین امنیت غذایی و توزیع عادلانه درآمد حتماً متخصصین اقتصاد کشاورزی باید نقش آفرین باشند.

۶- در تشکیل و اداره بازار های مالی مربوط به بخش کشاورزی (مثل بانک های کشاورزی- شرکت های بیمه- بازار بورس کالاهای کشاورزی) متخصصین اقتصاد کشاورزی باید مسئول اصلی و طراح و اجرا کننده باشند.

۷- در ایجاد تشکل های مدنی در بخش کشاورزی بویژه ایجاد شرکت های تعاونی باید متخصصین اقتصاد کشاورزی فکر دهنده و رهبر باشند چون در شرایط آینده که احتمالاً ایران باید به WTO به پیوندد این شرکت ها می توانند مزیت های نسبی زیاد در تولید محصولات مختلف ایجاد نمایند و مانع از دست رفتن مزیت نسبی موجود در تولید سایر محصولات بشوند.

برای کسب آمادگی کافی جهت انجام مسئولیت های بالا، علاوه بر انجام پژوهش های دائمی در نقاط مختلف کشور، باید نتایج بدست آمده از پژوهش های مزبور مانند قطعات پازل ها پهلوی هم قرار بگیرند تا نهایتاً وضعیت واقعی کشاورزی کشور با نکات قوت و ضعف خود شبیه سازی بشود و با استفاده از مدل های ریاضی تصویر کلان اقتصاد کشاورزی تعیین شود تا بتوان تأثیر اجرای سیاست های مختلف را بر روی تولید کنندگان و مصرف کنندگان محصولات کشاورزی ارزیابی کرد و براساس نتایج آن مقامات مسئول کشور را راهنمایی نمود.